

DE
VORBĂ
CU
DRAMATURGUL
AMERICAN

EDWARD ALBEE

„Cui i-e frică de Virginia Woolf? este fără îndoială o operă clasică: un exemplu într-adevăr clasic în ceea ce privește prostul gust, morbiditatea, naturalismul; un exemplu de falsă reprezentare a istoriei, a societății americane, a filozofiei și psihologiei” — afirmă Richard Schechner, într-un articol publicat în „Tulane Drama Review” și intitulat: „Cui i-e frică de Edward Albee?” Criticul consideră că succesul lui Albee se datorează faptului că în opera sa „ne vedem pe noi înșine, reflectați într-un chip sentimental care ne place... Căci ne face plăcere să ne închipuim — întocmai ca niște copii — că sintem «zvăpăiați», ca numaidecît apoi să considerăm zvăpăielile noastre drept vicii, iar viciile — perversiuni... Ne place să credem că trăim ultimele clipe, că lumea este gata să se năruie peste capetele noastre, și că doar închipuirile bolnave sînt în stare să ne ofere vreo rațiune pentru a trăi... A asista la un ultim ospăț, a lua parte la el — iată o confortabilă și ademenitoare cale de a ieși din realitate. Un joc de copii. Personajele lui Albee, ca și autorul, de altfel, suferă de arierare, evoluția lor a fost oprită înainte ca ei să fi ajuns la maturitate. Personajele se joacă de-a «decadența», iar autorul de-a «creatul». Albee ar vrea să ne atragă în acest joc ieftin, ar vrea să ne vadă arătînd spre scenă și văicărîndu-ne: «Vai, priviți-ne! Ce groaznic, ce groaznic!...» Și sintem în pericol ca Albee să reușească...”

Opiniile sînt însă variate și contradictorii: „Ne regăsim în operele lui Albee reprezentați în chip sentimental?” — se întreabă uluit regizorul Alan Schneider. „Cred că, dimpotrivă, Albee înlătură fără milă iluziile roz, și ne zguduie tocmai prin înfățișarea crudă a adevărului ce zace îndărătul comportării și gîndirii noastre, obligîndu-ne să privim realitatea drept în față. Pentru orice om inteligent, este imposibil să nu regăsească în personajele lui Albee ceva din ceea ce se petrece în strîfundul propriei sale făpturi, ceva ce-l duce la cunoașterea de sine...”

Cîțiva din celebrii cronicari new-yorkezi au salutat în Edward Albee dramaturgul menit să scoată teatrul american din impas și l-au ridicat de îndată alături de O'Neill, Miller și Tennessee Williams.

Acest scriitor, pe care unii îl acuză de imaturitate, de care alții se tem ca de o molimă ce amenință literatura și teatrul, în vreme ce o a treia categorie

nu-i precupește adjectivul de „clasic“, este un bărbat încă tânăr (născut în 1928), mărunțel și slab, cu fruntea îngîndurată și ochi triști; colțurile lăsate ale gurii îi dau acea înfățișare de continuă amărăciune. O față care nu ride niciodată, sau, chiar dacă ride, veselia i se potrivește atât de puțin încît nu ți-l poți aminti nici măcar zîmbind. Aceași incordată disperare și cumplită dezamăgire le regăsim și în pie-sele sale, care nu sînt altceva decît un aspru rechizitoriu adus oamenilor ce-și irosesc în mod meschin viața, complăcîndu-se în rutina cotidiană, și o încercare vio-lentă de a le deschide cu forța ochii asupra realității. Care este însă „realitatea“ lui Albee? E destul de greu de descifrat. Cronicarii l-au întrebă în repetate rînduri: o cronică londoneză, de pildă, apărută cu ocazia turneului cu spectacolul Cui i-e frică de Virginia Woolf?, în Anglia, se încheie cu întrebarea: „Dar pentru ce, d-le Albee, pentru ce?“, iar recenzia publicată în „Cue“, după premiera ultimei sale piese Micuța Alice, sfîrșește astfel: „Spre lauda sa, d. Albee concepe teatrul drept o arenă a ideilor. Dar care sînt oare acestei idei?“. E un răspuns pe care autorul nu l-a dat încă. S-a mulțumit doar să-și avertizeze spectatorii că realitatea poate fi înfricoșătoare. În finalul piesei Cui i-e frică de Virginia Woolf?, George, după ce anunță Marthei moartea fiului imaginar — care nu-i de fapt decît o meta-foră, o iluzie cu care au trăit vreme de peste douăzeci de ani —, fredonează:

„Cui i-e frică de Virginia Woolf,
Virginia Woolf,
Virginia Woolf?...“

Martha suspină cu groază: „Mie... mie... mi-e frică.“ Dar oricît ar fi viața de crudă fără visuri, oamenii trebuie s-o trăiască așa, pentru a se scutura de amor-teala în care se complac. Iar Albee face adînci investigații psihologice, pătrunde în străfundurile sufletului personajelor sale, pentru a detecta rădăcinile amorțelii și pasivității lor. În aceste călătorii prin sferele umbroase s-a născut atmosfera de coșmar a pieselor lui Albee.

— Această metodă de investigație este valabilă atîta timp cît societatea noastră nu se va schimba — spune Albee. Scriitorul are datoria de a fi oglinda vremu-rilor sale și de a-și cunoaște bine contemporanii. Bineînțeles, dacă nu crezi în această primordială datorie, dacă nu ții cu tot dinadinsul să fii cronicarul epocii tale și dacă admiti că ai voie să consemnezi faptele înfrumusețîndu-le, atunci poți deveni un dramaturg care urmărește doar să placă publicului și eventual să-l amuze.

— Dar este oare un păcat să scrii pe placul publicului?

— Depinde ce se înțelege prin plăcere. În chip ideal, a întreține publicul și a-i fi pe plac înseamnă a-l instrui, a-l neliniști, într-un cuvînt a face teatru bun. Și depinde mai ales de spectatorii, pe care autorul nu-i poate ignora în nici un caz. Există spectatori leneși, comози, cărora n-ai voie să le fii pe plac. Însă, din fericire, există și o altă categorie, maleabilă, dornică să afle lucruri care îi sînt străine și să participe la experiențe, uneori dureroase; spectatori care nu așteaptă doar confirmarea valorilor în care cred și care, mai presus de toate, vor să învețe. Mă fascinează acest interes viu și obiectiv al lor, care întreține mintea trează și sporește receptivitatea emotivă. De asta scriu piese. Cred că orice drama-turg, cu condiția să aibă talent și ceva important de spus, reușește — mai devreme sau mai tîrziu — să-și găsească un public care să-l asculte, fără a face concesii, fiind astfel scutit de a-și considera mai tîrziu succesul, ratare. Este un fenomen care s-a repetat în numeroase rînduri, de pildă în teatrele off Broadway; aici a avut loc prima mea întîlnire cu publicul, la premiera piesei *O poveste despre grădina zoo-logică* — care a fost jucată în Greenwich Village's Provincetown Playhouse, aceeași scenă pe care, cu vreo patruzeci de ani în urmă, au fost prezentate primele piese ale lui O'Neill; tot pe off Broadway și-au început cariera de dramaturgi Jack Gelber, Arthur Kopit, Richardson și alții.

L-am întîlnit pe Edward Albee la o întrunire a conducerii sindicatului tea-trelor off Broadway, unde se discuta despre situația grea în care se află aceste minuscule instituții artistice, care de multe ori apar și dispar odată cu afișul spec-tacolului de deschidere... Săile friguroase, cîteodată amenajate în subsolurile case-lor, sînt departe de a fi comode, criticii vin rareori la premiere, iar gazetele nu le acordă suficient spațiu pentru anunțuri și reclame; fondurile sînt mici și, pe de altă parte, pierderile nu sînt destul de mari pentru a interesa eventualii dona-

tori capitaliști. Deși Albee a „urcat” pe Broadway (acesta este verbul consacrat care se folosește atunci când unui autor i se deschid porțile teatrelor de pe Broadway), el se numără totuși printre susținătorii teatrelor off Broadway. S-a aventurat chiar să înființeze un Workshop (studio) propriu.

— În off Broadway, mobilul vieții teatrale este dragostea de teatru, nu cea de câștig. Aici pot fi văzute, într-o singură stagiune, peste o sută de spectacole — multe proaste, altele experimentale, dar câteva foarte bune. Logic ar fi ca acestea din urmă să treacă apoi într-un teatru de pe Broadway, unde și-ar găsi un loc pe măsura calității lor. Lucrurile nu se petrec însă astfel, căci spectatorii, care plătesc nepermis de scump biletele în teatrele de pe Broadway, vor seri agreabile și — pe afiș — vedete. Nu se pot împăca cu ideea că o seară de teatru poate fi o seară de meditație. Dacă cronicarii ar încerca să-i educe, sau dacă ar depinde toate de un singur proprietar sau manager ideal, care ar impune un repertoriu de alt nivel, atunci, desigur, în foarte puțini ani — poate vreo cinci — cerințele publicului s-ar schimba. Deocamdată însă, majoritatea spectacolelor bune sînt condamnate să fie văzute de un public restrîns — tineri și acei intelectuali ade-vărați, a căror curiozitate e veșnic trează, dar care, din păcate, nu le pot asigura, din punct de vedere material, un sprijin suficient pentru o viață mai lungă. Și e nedrept ca în New York, tocmai spectacolele cele mai bune — cele de pe off Broadway — să aibă o cetățenie de rangul doi, față de piesuțele și comedile muzicale de pe Broadway.

— *Premiera ultimei dv. piese* Micuța Alice, *în care repetă John Gielgud și Irene Worth, va avea loc într-un teatru de pe Broadway ?*

— *Și Cui i-e frică de Virginia Woolf ?* s-a jucat pe Broadway. Dacă aș spune acum că pe Broadway sînt din cînd în cînd spectacole bune, s-ar putea interpreta că îmi laud singur piesele. Dar lăsînd piesele mele și gluma laoparte, chiar așa stau lucrurile. Ați văzut, de pildă, *Fizicienii* lui Dürrenmatt — piesă pusă în scenă de Peter Brook, în care joacă Hume Cronyn și Jessica Tandy ? Duceți-vă să-l vedeți, este remarcabil. Iar în ceea ce privește comedile muzicale, dacă n-ar fi să amintim decît de *West Side Story* și *My Fair Lady*, nu putem nega că sînt cîteodată extraordinare !

— *Piesele dv. se adresează îndeosebi publicului american. Aveți impresia că sînt mai greu accesibile celui european ?* Mă refer la faptul că, deși în multe amintim decît de *West Side Story* și *My Fair Lady*, nu putem nega că sînt cîteodată nedumeriți. Cei londonezi, de pildă...

— Nu cred că nu pot fi înțeles decît de către americani. Piesa *Visul american* — ca să dau un exemplu — a cărei temă este înlocuirea valorilor reale cu valori artificiale în viața socială, în care se pune problema cruzimii și slăbiciunii oamenilor, socotesc că se adresează unui mare număr de spectatori. În orice caz, celor ce trăiesc într-o societate în care aceste probleme nu sînt rezolvate. Și nu prea vād de ce pe englezi i-am nedumerit. De altfel, nu-mi vine în minte nici un dramaturg american, oricît de talentat, care să fi fost bine primit în Anglia, în ultimii cinci-sase ani.

Edward Albee locuiește în Greenwich Village, în acel cartier al Manhattanului în care ordinea geometrică a străzilor new-yorkeze și vecinătatea Wall-Street-ului nu s-au făcut încă simțite. Un cartier patriarhal, bătrînesc — în sensul american al cuvîntului, adică amintînd încă anul 1920 ! — cu sute de prăvălii transformate în ateliere sau expoziții de pictură, cu subsoluri dărăpănate, în care tinerii se string la o ceașcă de cafea sau cacao și ascultă în reculegere cîntăreți fără renume, și cu numeroase teatre efemere.

— Aici locuiesc și-mi place să trăiesc, mărturisește Albee. Dar nu pot lucra aici. La New York se petrec prea multe lucruri. Mi-e mereu gîndul la altceva. Iar eu cînd scriu îmi place să fiu singur cu mine și cu foaia albă, să nu mă gîndesc decît la ce scriu. De aceea mă retrag la Montauk, către răsărit. Acolo, cu fața spre ocean, pot pune frîu un timp curiozității mele, și cu spatele la lume, mă concentrez asupra scrisului.

Dana Crivăț